

26.3.2024

Liikenne- ja viestintäministeriö

Liikenne- ja viestintäministeriön lausuntopyyntö asiassa VN/25156/2023

Valtiovarainministeriön lausunto sähköisen viestinnän välitystietojen säilytysvelvollisuutta koskevasta arviomuistiolounnoksesta

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) on pyytänyt valtiovarainministeriön (VM) lausuntoa luonnoksesta sähköisen viestinnän välitystietojen säilytysvelvollisuutta koskevasta arviomuistiolounnoksesta, jossa käydään kattavasti läpi EU:n tuomioistuimen (EUTI) lähivuosien *data retention*-oikeuskäytäntöä ja sen luomaa painetta asiaan liittyvän kansallisen lainsäädäntömme muuttamiseksi.

Uudemmassa ratkaisukäytännössään EUTI on osin selittänyt ja tarkentanut aikaisempia ratkaisujaan. Näiden viimeisimpien ratkaisuiden perusteella LVM:ssä vuonna 2023 tehdyn selvitystyön johtopäätöksenä on, että Suomen kansallista säilytysvelvollisuutta voitaisiin pitää unionin oikeuden vastaisena. Kansallista lainsäädäntöä on siis tarpeen täsmentää, jotta varmistetaan viranomaisten oikeutettu pääsy sähköisen viestinnän välitystietoihin perusoikeuksia kunnioittavalla ja EUTI:n oikeuskäytännön huomioivalla tavalla myös tulevaisuudessa.

LVM on asettanut kansallisen *data retention*-lainsäädännön täsmentämistä valmistelevan työryhmän, jonka tehtävänä on laatia esiselvitys, jossa arvioidaan eri vaihtoehtoja, miten välitystietojen säilyttämistä ja viranomaisten pääsyä kyseisiin tietoihin koskeva kansallinen lainsäädäntö voitaisiin järjestää, jotta lainsäädäntö olisi Suomen perustuslain ja EUTI:n oikeuskäytännön mukainen.

VM:n hallinnonalalla asia vaikuttaa merkittävästi Tullin rikostorjunnan toimintaedellytyksiin tullirikostorjunnassa ja tästä näkökulmasta VM lähestyy arviomuistiolounnoksessa esitettyjä kansallisen *data retention* –lainsäädännön muuttamisen eri vaihtoehtoja.

Arviomuistiolounnoksessa todetaan, että EU:n tuomioistuimen viime vuosien oikeuskäytännön valossa Suomen kansallista välitystietojen säilyttämisvelvollisuuteen liittyvää lainsäädäntöä voitaisiin pitää yleisenä ja erotuksettomana ja siten EU oikeuden vastaisena ja siksi on tarpeen ryhtyä valmistelemaan tarvittavia muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön. VM pitää tätä kansallisen lainsäädännön tarkastelua EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön valossa perusteltuna, mutta toteaa samalla, että Tullin ja muiden kansallisten turvallisuus- ja lainvalvontaviranomaisten toimintaympäristö (kansallinen

turvallisuus ja yleinen rikostilanne) on näiden arviomuistiossa mainittujen EU:n tuomioistuimen ratkaisujen jälkeen lyhyessä ajassa merkittävästi muuttunut ja kansalliseen turvallisuuteen kohdistuu tällä hetkellä poikkeuksellista ulkoista painetta ja uhkaa. Nämä ovat seikkoja, jotka on syytä ottaa huomioon välitystietojen säilyttämisvelvollisuutta (*data retention*) koskevan kansallisen lainsäädännön muutostarpeen arvioinnissa.

Arviomuistiolounnoksessa todetaan, että EU:n tuomioistuin ei ole oikeuskäytännössään hyväksynyt rikosten torjumiseen ja rikosvastuun toteuttamiseen liittyvää välitystietojen yleistä ja erotuksetta tapahtuvaa säilyttämisvelvollisuutta, mutta mahdollisena on pidetty välitystietojen kohdennettua säilyttämisvelvollisuutta, joka rajattaisiin esimerkiksi henkilöryhmien osalta tai maantieteellisen kriteerin avulla. Lisäksi on edellytetty säilyttämistoimenpiteen ajanjakson rajoittamista täysin välttämättömään.

VM toteaa yleisesti, että kaikki esitetyt rajausvaihtoehdot ovat omiaan heikentämään Tullin rikostorjunnan toimintaedellytyksiä ja vaikuttavuutta. Tullin asiantuntijoiden mukaan henkilöpiirin rajaamista henkilön aikaisempaan käyttäytymiseen tai rikostaustaan perustuen ei voida pitää rikostorjunnan kannalta tehokkaana toimenpiteenä, sillä tällainen henkilöpiirin rajaaminen poistaisi viranomaisilta mahdollisuuden kohdistaa takautuvaa televalvontaa henkilöihin, jotka eivät ole aikaisemmin ole olleet epäiltyinä tai syyllistyneet valavaiin rikoksiin ja edelleen tiettyyn IMEI-koodiin tai liittymännumeroon perustuvan henkilöperusteisen säilyttämisen heikentää myös kohdehenkilöiden rajoittamaton mahdollisuus vaihtaa liittymiä ja telepäätelaitteita taikka käyttää toiselle henkilölle rekisteröityä laitetta tai liittymää.

Eriyisen ongelmallisena henkilöpiiriin rajaamisessa VM pitää sitä, että tässä vaihtoehdossa teleyrityksille muodostuu myös laajoja tietokantoja viranomaisten toimenpiteiden kohteena olevista ja rikostaustan omaavista henkilöistä. Tätä ei voida pitää tietosuojan ja -turvallisuuden kannalta perusteltuna ratkaisuna.

Välitystietojen säilyttämisvelvollisuuden alueellisen rajaamisen vaihtoehtoonkin liittyy ongelmallisia seikkoja. Tullin mukaan haasteelliseksi muodostuvat alueellisen säilyttämisen kriteerien julkisuus ja kohdehenkilöiden liikkuminen määritellyn alueen ulkopuolelle. Arviomuistiossa esitetyn perusteella kohdennetun säilyttämisen kriteerit tulisi määritellä lainsäädännössä, joten nämä kriteerit olisivat julkisia ja tämän julkisuuden johdosta epäillyt rikolliset voisivat mukauttaa rikollista toimintaansa ja sen suunnittelua alueellisesti ja välttämään näin takautuvan televalvonnan kohteeksi joutumisen.

Välitystietojen säilyttämisen ajallisen ulottuvuuden osalta VM toteaa, että esitutkintaviranomaisilla on laissa säädetty esitutkintapakko ja viranomaisilla on velvollisuus tutkia kaikki tietoonsa tulleet vanhentumattomat rikokset. Laissa säädetyn välitystietojen säilytysvelvollisuuden lyhentäminen vaikeuttaisi

merkittävästi esitutkintaviranomaisten mahdollisuuksia selvittää vanhempia rikoksia.

VM toteaa tiivistäen, että välitystietojen säilyttämisvelvollisuuden rajaaminen arviomuistiolounnoksessa kuvatuilla tavoilla henkilö- tai alueperusteisesti ja ajallisesti tulisi vaikuttamaan kielteisesti viranomaisten mahdollisuuksiin torjua rikoksia sekä kansallisen turvallisuuden suojaamista. Sähköisen viestinnän välitystiedot ovat Tullille erittäin tärkeä tullirikostorjunnan vaikuttavuustekijä, jonka keskeistä merkitystä korostaa televalvonnan käytön vuosittainen kasvu Tullin rikostutkinnassa.

Tullin rikostorjunnan tehokkaiden toimintaedellytysten kannalta, erityisesti haastavaksi ja arvaamattomaksi muuttunut yleinen turvallisuusympäristö huomioiden, paras ratkaisu olisi säilyttää lainsäädännön nykytila ennallaan. VM pitää kuitenkin sähköisen viestinnän välitystietojen säilyttämisvelvollisuutta koskevan kansallisen lainsäädännön muutostarpeiden tarkastelua ja arviointia EUTI:n viimeaikaisen oikeuskäytännön valossa perusteltuna.

Arviomuistiolounnoksessa on laajasti ja ansiokkaasti käsitelty tätä oikeuskäytäntöä ja sen suhdetta ja vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Arviomuistiossa on lisäksi selkeästi tuotu esiin se, miltä osin voimassa olevan kansallisen lainsäädäntömmä voidaan katsoa olevan ristiriidassa EUTI:n oikeuskäytännön kanssa ja esitetty kattavasti eri vaihtoehtoja tämän ristiriidan poistamiseksi.

LVM:n asettaman selvitysryhmän työn ja arviomuistion valmistumisen jälkeen tullaan mahdollisesti käynnistämään lainvalmistelu vaadittavien muutosten tekemiseksi. VM pitää tärkeänä, että asian jatkovalmistelussa edellä mainitut esitutkinta- ja turvallisuusviranomaisten toimintaedellytyksiin liittyvät huolenaiheet otetaan huomioon ja tulevan lainsäädännön rikostorjunnan toimintaedellytyksiä heikentävät vaikutukset pyritään mahdollisuuksien mukaan minimoimaan.

Osastopäällikkö, ylijohdaja

Terhi Järvikare

Neuvotteleva virkamies

Jere Lumme

VN/25156/2023-VM-14

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: